

บทที่ 2

ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีหรือแนวความคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยจะใช้ทฤษฎีหรือแนวความคิดในการวิจัย ดังต่อไปนี้

2.1.1 แนวคิดความจำเริญเติบโตของภูมิภาค

ความจำเริญของภูมิภาค (Region Growth) หมายถึงการเพิ่มขึ้นในเชิงปริมาณ (Volume) ของตัวแปรทางเศรษฐกิจต่างๆ ในภูมิภาค อาทิ ผลผลิต การจ้างงาน และรายได้ เป็นต้น ซึ่งการเพิ่มขึ้นของตัวแปรทางเศรษฐกิจเหล่านี้ จะให้เห็นถึงการขยายขีดความสามารถในการผลิตของภูมิภาคยังผลให้ปริมาณกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ความจำเริญของภูมิภาคจะมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในภูมิภาค รวมถึงแรงงาน และทุนด้วย ได้มีการศึกษาลำดับขั้นตอนความเจริญทางเศรษฐกิจ พบว่า มีขั้นตอนต่างๆ กล่าวคือในขั้นแรก เศรษฐกิจภูมิภาคส่วนใหญ่เป็นแบบพอยังชีพประชากรส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรและอาศัยอยู่ตามแหล่งทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ขั้นต่อมาเมื่อมีการปรับปรุงการขนส่งจะทำให้การค้าพัฒนาขึ้น พร้อมกับความชำนาญเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรเริ่มมีการประกอบอุตสาหกรรมพื้นบ้านอย่างง่าย ในขั้นที่สามจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น และผลตอบแทนลดน้อยถอยลงในภาคเกษตรและอุตสาหกรรมเบื้องต้น จะเกิดแรงผลักดันทำให้ภูมิภาคเข้าสู่อุตสาหกรรมขั้นที่สอง ซึ่งเป็นการผลิตขนาดใหญ่ขึ้นให้พึ่งพาเทคโนโลยีการผลิตมากขึ้น และในขั้นสุดท้าย เมื่อภูมิภาคใดมีความจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงขึ้นมีความชำนาญในอุตสาหกรรมมากขึ้น จะส่งออกสินค้าและบริการรวมทั้งทุนและแรงงานฝีมือไปยังภูมิภาคอื่นที่ด้อยพัฒนากว่า แต่สำหรับบางภูมิภาคไม่จำเป็นต้องผ่านกระบวนการในลำดับขั้นตอนต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดก็ได้ ซึ่งในระยะสั้น ความจำเริญของภูมิภาคจะมีความสัมพันธ์กับอัตราการใช้ประโยชน์ปัจจัยการผลิตต่างๆ ส่วนระยะยาวความจำเริญของภูมิภาคจะมีความสัมพันธ์กับตัวกำหนดของการเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพของปัจจัยการผลิต รวมทั้งการเคลื่อนย้ายของแรงงานและทุนที่เข้ามาในภูมิภาคนั้น ๆ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์, 2532)

2.1.2 ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ

การค้าระหว่างประเทศ (International Trade) เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศ ในประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจระบบเปิด มีเรื่องของ

การค้าระหว่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้องกับรายได้ประชาชาติ อย่างไรก็ตามในเชิงทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศอาจสามารถแบ่งออกเป็น 2 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศยุคเก่า (Classical Theory) ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีมูลค่าแห่งแรงงาน ซึ่งถือว่ามูลค่าแลกเปลี่ยนของสินค้าต่างๆ ย่อมขึ้นอยู่กับแรงงานที่ใช้ผลิตสินค้านั้นๆ อิทธิพลในการผลิตที่สินค้าชนิดหนึ่งมีต่อสินค้าอีกชนิดหนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับแรงงานที่ใช้ในการผลิต ถ้าแรงงานที่ใช้ในการผลิตน้อยก็จะมีค่าแลกเปลี่ยนต่ำ ทฤษฎีจึงอยู่บนสมมติฐานที่ว่าแรงงานเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการผลิต และในขณะที่เดียวกันการเคลื่อนย้ายแรงงานก็จะต้องทำได้อย่างสมบูรณ์ คือ เคลื่อนย้ายจากอาชีพหนึ่งไปอีกอาชีพหนึ่งได้โดยไม่เกิดความยุ่งยาก และแรงงานเคลื่อนไหวจากแหล่งหนึ่งไปยังอีกแหล่งหนึ่งได้อย่างเสรีไม่มีสิ่งใดขัดขวาง ดังนั้นทฤษฎีนี้จึงมิได้พิจารณาทางด้านการเงิน การเคลื่อนย้ายทุน หรือการเคลื่อนย้ายรายได้ ทั้งนี้เพราะในยุคนั้นหรือในยุคเริ่มใช้ทฤษฎีนี้ การใช้เครื่องจักรยังไม่แพร่หลาย ปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่ใช้แรงงาน

2. ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศยุคใหม่ (Modern Theory) ทฤษฎีได้อาศัยข้อจำกัดของทฤษฎีเก่า โดยพยายามอธิบายปัจจัยการที่ประเทศหรืออยู่จะสามารถผลิตได้ปริมาณเท่าใด ทฤษฎีนี้เน้นต้นทุนการผลิตที่ใช้ในปัจจัยการผลิตทุกชนิด โดยใช้ทฤษฎีราคา (Price Theory) ช่วยอธิบายถึงกลไกกระบวนการผลิต นั่นคือ ทฤษฎีต้นทุนค่าเสียโอกาส (Theory of Opportunity Cost) และทฤษฎีการค้าที่พิจารณาปริมาณทรัพยากร (Factor Endowments Approach)

สำหรับประโยชน์การค้าระหว่างประเทศคือเมื่อประเทศต่างเลือกผลิตสินค้าที่ตนมีความถนัดหรือปัจจัยอื่นเหมาะสม ด้วยเหตุดังกล่าวการค้าระหว่างประเทศจึงเสมือนการจัดสรรทรัพยากรของโลกที่มีอยู่จำกัดให้สามารถสนองความต้องการของพลโลกได้มากที่สุด เพราะถ้าแต่ละประเทศเลือกผลิตสินค้าที่ตนถนัด มีต้นทุนต่ำ แล้วนำมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน จะช่วยให้พลโลกได้สินค้าที่มีคุณภาพและราคาถูกสนองความต้องการได้มากขึ้น แต่ในสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันประเทศต่างๆ กลับใช้นโยบายการค้าโดยคุ้มกัน มีการใช้มาตรการเพื่อกีดกันสินค้านำเข้าและส่งเสริมสินค้าส่งออก อันเป็นเรื่องของนโยบายการค้าระหว่างประเทศ

2.1.3 นโยบายการค้าระหว่างประเทศ

ตามทฤษฎีทางการค้าระหว่างประเทศส่วนมากส่งเสริมให้แต่ละประเทศ เลือกผลิตสินค้าเฉพาะที่ตนถนัด มีทรัพยากรเหมาะสม และให้มีการค้าขายกันโดยเสรี ส่วนประเทศไหนจะเลือกใช้นโยบายใดขึ้นอยู่กับเหมาะสมของตนเอง นโยบายการค้าระหว่างประเทศมี 2 ลักษณะ คือ

นโยบายการค้าเสรี (Free Trade Policy) เป็นนโยบายการค้าต่างประเทศที่ไม่สนับสนุนการเก็บภาษีศุลกากรในอัตราที่สูง และพยายามขจัดข้อจำกัดต่างๆ ที่ขัดขวางการค้าต่างประเทศที่ยืด

ถือนโยบายการค้าเสรีจะต้องอยู่ในเงื่อนไขดังต่อไปนี้ 1) ดำเนินการผลิตตามหลักการแบ่งแยกแรงงาน 2) ไม่มีการเก็บภาษีอากรเพื่อคุ้มกัน คงเก็บเพื่อเป็นรายได้ของรัฐเท่านั้น 3) ไม่มีการให้สิทธิพิเศษ หรือเลือกปฏิบัติต่อสินค้าประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ และ 4) จะต้องไม่มีข้อจำกัดทางการค้า ที่จะขึ้นอุปสรรคต่อการค้าต่างประเทศ

นโยบายการคุ้มกัน (Protectionism Policy) เป็นนโยบายที่ตรงกันข้ามกับนโยบายแรก คือ รัฐบาลของประเทศต่างๆ ไม่ควรปล่อยให้การค้าระหว่างประเทศเป็นไปตามยถากรรม เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเข้าไปแทรกแซงเพื่อคุ้มครองเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ซึ่งมีความสามารถในการผลิตไม่เท่ากัน ถ้ารัฐไม่เข้าไปคุ้มครองแล้ว ประเทศเหล่านั้นอาจประสบกับความเสียหายต่อเศรษฐกิจได้ ประเทศที่ใช้นโยบายนี้ มีเหตุผลในการสนับสนุนการใช้นโยบายคือ 1) ด้านเศรษฐกิจ เพื่อช่วยเหลือคุ้มครองอุตสาหกรรมชั้นทารก 2) รายได้ของรัฐ โดยเรียกเก็บภาษีศุลกากรขาเข้าในอัตราที่สูง 3) ด้านสังคม เป็นการเปิดโอกาสให้การผลิตภายในประเทศมีประสิทธิภาพสูง สามารถขยายการผลิต และ 4) ด้านการเมือง จะช่วยให้เศรษฐกิจของประเทศอยู่ในฐานะพึ่งตนเองได้ ย่อมมีอำนาจต่อรองและความมั่นคงทางการเมืองระหว่างประเทศ

2.1.4 ธนาคารพาณิชย์และหน้าที่ของธนาคารพาณิชย์

การดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนด พ.ศ. 2528 ซึ่งได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับธนาคารพาณิชย์ไว้พอสรุปได้ดังนี้ (เดช กาญจนางกูร, 2536)

ธนาคารพาณิชย์ หมายถึง ธนาคารซึ่งเป็นบริษัทมหาชนจำกัดที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบธุรกิจประเภทรับฝากเงินที่ต้องจ่ายคืนเมื่อทวงถามหรือเมื่อสิ้นระยะเวลาอันกำหนดไว้ และใช้ประโยชน์เงินนั้นทางหนึ่งหรือหลายทาง เช่น (ก) ให้สินเชื่อ (ข) ซื้อขายตั๋วเงินหรือตราสารเปลี่ยนมือเมื่อใด (ค) ซื้อขายปริวรรตเงินตราต่างประเทศ

จากความหมายของธนาคารพาณิชย์ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าธนาคารพาณิชย์มีหน้าที่สำคัญ 4 ประการด้วยกันคือ

1) การรับฝากเงิน ธนาคารพาณิชย์จะรับฝากเงินจากประชาชนในประเภทต่าง ๆ ซึ่งอาจจำแนกได้ถึง 4 ประเภทด้วยกัน คือ เงินฝากเพื่อเรียกหรือเงินฝากกระแสรายวันที่สั่งจ่ายเมื่อทวงถามโดยเช็ค (Demand Deposits) เงินฝากออมทรัพย์ (Saving Deposits) เงินฝากประจำ (Time Deposits) และเงินฝากลักษณะอื่น ๆ

2) การให้กู้เงินหรือให้สินเชื่อ ธนาคารพาณิชย์จะให้กู้เงินหรือให้สินเชื่อแก่เอกชนและรัฐบาลในลักษณะต่าง ๆ 3 ประเภทด้วยกัน คือ การให้เบิกเงินเกินบัญชี การรับช่วงซื้อลดตั๋วเงิน และการให้กู้ (โดยมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน)

3) การให้บริการทางการเงินแก่ประชาชน ธนาคารพาณิชย์จะให้บริการทางการเงินแก่ประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ หลายรูปแบบ เช่น การรับเช็คหรือการจ่ายเงินตามเช็คหรือตราสารเปลี่ยนมืออื่นใด การเก็บเงินตามตั๋วแลกเงิน การโอนเงิน การซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ และการให้บริการเช่าตู้รับฝากเพื่อเก็บรักษาทรัพย์สินที่มีค่า เป็นต้น

4) การสร้างและการทำลายเงินฝาก การสร้างและการทำลายเงินฝากของระบบธนาคารพาณิชย์ก็คือ การขยายสินเชื่อและการลดสินเชื่อของระบบธนาคารพาณิชย์นั่นเอง ซึ่งนับว่าเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของระบบธนาคารพาณิชย์ ทั้งนี้เพราะการขยายสินเชื่อและการลดสินเชื่อของระบบธนาคารจะมีผลทำให้ปริมาณเงินและเครดิตในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นหรือลดลงได้ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อเนื่องไปสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม

2.1.5 ทฤษฎี Consumer Behavior Model

โมเดลพฤติกรรมผู้บริโภค มีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภค ที่จะตัดสินใจซื้อแบ่งออกเป็น 4 ปัจจัยหลัก (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2536)

1) ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม (Culture Factors) พฤติกรรมการซื้อขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี นิสัยคนในท้องถิ่น หากปัจจัยเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปจะทำให้พฤติกรรมการบริโภคเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมเป็นเครื่องผูกพันบุคคลในแต่ละกลุ่มไว้ด้วยกัน บุคคลจะเรียนรู้วัฒนธรรมของเขาภายใต้กระบวนการทางสังคม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดความต้องการและพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งวัฒนธรรมถูกแบ่งออกเป็นวัฒนธรรมพื้นฐาน วัฒนธรรมกลุ่มย่อย หรือขนบธรรมเนียมประเพณีและชั้นของสังคม

2) ปัจจัยทางด้านสังคม (Social Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและมีอิทธิพลต่อการซื้อ ลักษณะทางสังคมประกอบด้วยกลุ่มอ้างอิง ครอบครัว บทบาทและสถานของผู้ซื้อ

3) ปัจจัยทางด้านบุคคล (Personal Factors) การตัดสินใจซื้อขึ้นอยู่กับลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ อาชีพ ทรัพย์สิน เป็นต้น

4) ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา (Psychological Factors) พฤติกรรมการบริโภคได้รับอิทธิพลจากกระบวนการทางจิตวิทยา คือ การสนใจ ความเข้าใจ ความรับรู้ ทักษะคิด และการรอบรู้

2.2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทธนาคารพาณิชย์และการค้าชายแดนมีดังนี้

2.2.1 คณะสังคมศาสตร์ (2532) ได้ทำการศึกษาบทบาทของธนาคารพาณิชย์ในการกระจายสินเชื่อและพัฒนาเศรษฐกิจ โดยทำการศึกษาในจังหวัดภาคเหนือตอนบน พบว่า ส่วนใหญ่การกระจายสินเชื่อมีลักษณะไม่เท่าเทียมกัน สินเชื่อมีการกระจุกตัวอยู่กับลูกค้ารายใหญ่มากกว่าลูกค้ารายย่อย ธนาคารเน้นการให้สินเชื่อแก่ลูกค้าในเขตอำเภอเมืองมากกว่าเขตอำเภอรอบนอก สินเชื่อเฉลี่ยต่อรายของลูกค้าในเขตจังหวัดขนาดใหญ่จะสูงกว่าลูกค้าที่อยู่ในเขตจังหวัดเล็ก การกระจายสินเชื่อทางการเกษตรยังเน้นให้แก่ลูกค้าในเขตอำเภอเมืองมากกว่าลูกค้าในเขตอำเภอรอบนอก และนอกจากนี้ธนาคารยังให้ความสำคัญต่อการให้สินเชื่อแก่ลูกค้าสาขาพาณิชย์กรรมมากกว่าลูกค้าในสาขาเศรษฐกิจอื่นๆ จึงแสดงให้เห็นว่าการให้สินเชื่อยังไม่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐที่จะกระจายและสนับสนุนสินเชื่อเพื่อการพัฒนาชนบทมากกว่าในเมือง

2.2.2 สมชาย คูอาริยะกุล (2540) ได้ทำการศึกษา ผลกระทบของสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจที่มีต่อธนาคารพาณิชย์ในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ธนาคารได้รับผลกระทบทั้งด้านนโยบายการคลัง กล่าวคือ รัฐบาลได้ใช้แนวทางนโยบายทางด้านภาษี ให้สิทธิพิเศษต่างๆ แก่นักธุรกิจ รัฐบาลยังได้ลงทุนเพื่อพัฒนาความเจริญด้วยการสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกต่อนักลงทุน ทำให้เกิดเงินทุนหมุนเวียนและมีกระแสเงินหมุนเวียนอยู่จำนวนมาก ธนาคารพาณิชย์จึงเป็นตัวกลางในการอำนวยความสะดวกของกระแสเงินหมุนเวียน และนโยบายการเงินโดยธนาคารแห่งประเทศไทยได้เข้ามามีส่วนช่วยสนับสนุนการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์ และมีนโยบายให้ธนาคารพาณิชย์ขยายสาขาให้ครบทุกอำเภอภายในระยะเวลา 5 ปี สนับสนุนการใช้สกุลเงินบาทในเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ เป็นต้น

2.2.3 สุภัทณี เปี่ยมสุวรรณ (2540) ได้ทำการศึกษาการให้สินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ในจังหวัดเชียงรายกับแผนการพัฒนาสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ พบว่า การให้สินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ในจังหวัดเชียงรายแก่สาขาเกษตร อุตสาหกรรม และสาขาบริการ มีอัตราการเจริญเติบโตที่ลดลง ส่วนสาขาพาณิชย์กรรมและสาขาสาธารณูปโภค มีอัตราการเจริญเติบโตที่เพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นว่าการให้สินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ในจังหวัดเชียงราย ไม่สอดคล้องหรือรองรับการพัฒนาสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจเท่าที่ควร

2.2.4 กฎหมาย อุ่นเรือน (2542) ทำการศึกษาบทบาทของธนาคารพาณิชย์ ต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมในครัวเรือนในเขตอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าบทบาทของธนาคารพาณิชย์ที่ผ่านมาต่ออุตสาหกรรมดังกล่าวเป็นไปตามนโยบายการช่วยเหลือจากธนาคารแห่งประเทศไทย โดยกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ช่วยเหลือ และอุดหนุนเงินทุนบางส่วนแก่ธุรกิจเพื่อสนับสนุนการส่งออกและอุตสาหกรรมแก่ผู้ประกอบการธุรกิจที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการให้บริการสินเชื่อที่ในอดีตธนาคารพาณิชย์จะให้การช่วยเหลือแก่อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม แต่ปัจจุบันการปล่อยสินเชื่อแก่อุตสาหกรรมเหล่านี้มีแนวโน้มลดลงเพราะปัญหาจากวิกฤตเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามการให้บริการสินเชื่อก็ยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอนาคต

2.2.5 นิติศ พันธ์มิตร (2542) ทำการศึกษาปัญหาการค้าชายแดนภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วยจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ น่าน และแม่ฮ่องสอน พบว่า การค้าชายแดนนั้นมีลักษณะเป็นการค้านอกระบบ¹ สูง ประมาณ 1.5-2.0 หมื่นล้านบาท ทั้งนี้เพราะมีพิธีการนำเข้าและส่งออก มีขั้นตอนมาก และยุ่งยากซับซ้อน ประกอบกับหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องของชายแดนมีหลายหน่วยงานเกินไป ปัจจุบันจุดที่มีการค้านอกระบบสูง ได้แก่ แม่สาย และแม่สอ

¹การค้านอกระบบ เป็นการสะท้อนถึงภาพของกิจกรรมที่แอบแฝง ปิดบัง และไม่ยอมรับให้เป็นกิจกรรมของเศรษฐกิจในระบบ ทั้ง ๆ ที่กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการผลิต รายได้ การจ้างงาน และใช้ทรัพยากรเช่นเดียวกับกิจกรรมเศรษฐกิจในระบบทั่วไป ส่งผลให้กิจกรรมที่ซ่อนเร้นไม่ได้รับความสนใจ